

OPOMBE k pogojem za pridobitev pravice do plačila prispevkov (ZDUS, DGR)

- **samozaposleni IGRALEC/KA (PLESALEC, PERFORMER ...):** ni samo igralec, temveč skupek vseh poklicev, ki jih je primoran opravljati, da preživi na trgu. Sam si mora skreirati možnosti za delo zato je velikokrat tudi PISATELJ, DRAMATIK, DRAMATURG, REŽISER, ORGANIZATOR, STIKI Z JAVNOSTJO, AGENT V ISKANJU DELA, PRODUCENT IN TEHNIK, RAČUNOVODJA ... na koncu pa tudi izterjevalec neplačanih honorarjev. Odvisen je od svoje iznajdljivosti, pretočnosti, socialne mreže, energije, zdravja, da ne omenjamo talenta in veščin, ki se premnogokrat znajdejo na zadnjem mestu. Ker Javni Zavodi redko in vse redkeje najemajo zunanje igralce, si namreč večinoma pomagajo tako, da najdejo producenta in sami naredijo predstavo, ki jo potem tudi sami tržijo. Vsa produkcijska sredstva za delo (za vsa opisana dela) si mora zagotoviti in plačati sam (pisarna, vadbeni prostori, računalnik, tiskalnik, prevozno sredstvo, kostumi, rekviziti, kozmetika, shrambe za scenografije, kostume, rekvizite ...). Samozaposleni tako porabi 70% svojega časa za produkcijo, trženje ... in ne za svoje kreativno delo. Kvantiteta, ki se jo zahteva, je torej neprimerljiva z igralcem v JZ, ki dela zgolj svoje delo, za vse ostalo pa skrbi zavod in njegovi uslužbenci (garderoberke, maskerke, PR ...)

- **kvantiteta:** Število ponovitev določenega projekta niha od strahotne omejenosti ponovitev (celo 1 do 3!) zaradi podhranjenosti pri sredstvih za postprodukcijo, do veliko ponovitev v komercialnih gledališčih ali JZ (200 in več). Samozaposleni izjemno težko vpliva na število ponovitev, sploh če ne sodeluje z JZ ali komercialnim gledališčem ampak deluje v samoprodukciji. Po drugi strani samozaposleni, ki igra v produkciji, ki se velikokrat ponavlja ali v produkcijah, katerih priprava traja več mesecev, ne more imeti veliko število novih premier.

- **režiserji:** zanje večinoma velja podobno, kot za zgoraj navedene igralce, zlasti za mlade, tisti pa, ki so tako vrhunski in zaželeni, zaradi višine dohodkov presežejo cenzus in zato ne spadajo med kandidate za PPP. Sicer velja, da pogoj narediti eno predstavo na leto v JZ ali NVO sicer ni prevelika, da pa že to, da režiser sploh dobi angažma, dokazuje določeno kvaliteto in to vsakokrat znova. Če je ne, ga enostavno ne povabijo več in ne dobi dela. "Izjemnost" je tako že vključena v obseg, saj ga pogojuje zato predlagamo, da bi bil opus že ocenjen z najmanj 50 točkami.

- **nagrade:** če samozaposleni ne sodeluje z uveljavljenim javnim zavodom, po možnosti iz Ljubljane, predstava le stežka sploh pride na festivale (Borštnikovo srečanje, Teden slovenske drame ...) in je zato igralec le stežka nagrajen. Za stanovske nagrade (npr. ZDUS, nagrada Prešernovega sklada ...), kjer je potrebno, da te nekdo prijavi, prijav za samozaposlene večinoma sploh ni, saj gledališča skrbijo in prijavljajo svoje člane, samozaposleni pa največkrat izpadejo.

- **omembe v medijih:** če je kritik postal deficitarni poklic, je najbrž tako zato, ker kritika izumira. Poleg tega je gledališka kritika, recenzija, praviloma rezervirana po večini le za inštitucije (javni zavodi, društva...) pa še ti so vse redkeje deležni objav in recenzij o svojem delu, za gledališča izven Ljubljane pa velja, da so le-te zelo redko sploh objavljene in še to že zdavnaj po premieri. Obstajajo gledališča, ki niso v celotni sezoni prejela niti ene kritike, gotovo ne po svoji krivdi! Prostor za kulturo se v medijih vse bolj krči, posledično je do omemb igralčevega (režiserjevega, dramaturgovega, kostumografovega, scenografovega ...) dela, težje priti. Kritike so žal tudi vse bolj slabe, splošne, nestrokovne, saj se resnim kritikom, strokovnjakom na svojem področju, sploh ne spleča več pisati, zato je to večinoma prepuščeno študentom, diplomantom in mladim, brez vsakih izkušenj, ki pišejo zgolj zato, da pridobijo nekaj izkušenj in zapolnijo čas med iskanjem drugega dela, ki bo bolj primerno plačano. Torej kritike sploh ni ali je glede strokovnosti včasih vprašljiva.

- **komisije, kdo odloča in po kakšnih kriterijih:** pogoji glede kvalitete so večinoma precej neoprijemljivi. Kako in s čim bo npr. igralec dokazoval svojo aktualnost in pomembnost svojega dela, kdo in po kakšnih kriterijih bo ocenjeval izvirnost in pomen projektov itd.? Obstaja lestvica od 1 - 10 ali ...? Kakšne reference imajo/bodo imeli ljudje v komisijah, ki točkujejo?

- **bolniški stalež:** lahko nastopi šele po dolgotrajni bolezni in še takrat o tem odloča komisija. To daje vtis, da se svobodnjake tretira kot tretjerazredne, manjvredne državljane, lenuhe. Svobodnjak torej nima dopusta, ne sme zboleti, saj ima takojšen upad dohodka, nima torej nobene socialne varnosti. Zaposleni v JZ imajo krito zavarovanje, bolniške, odškodnine za poškodbe na delu, regres ... poleg tega pa redni in mnogo višji osebni dohodek. Pripadajo jim tudi redni sistematski pregledi, samozaposlenemu pa ne!

- **razpisi, možnosti za delo:** kot kaže niso vedno najbolj ogroženi mladi, ki vstopajo na trg dela, ampak se možnosti za delo z leti zmanjšujejo, zlasti za igralke. Ta trend ali dejstvo, se v določenem življenjskem obdobju dogaja tudi zaposlenim v JZ (cca od 50 do 60 let starosti) vendar zaradi zaposlenosti vsaj socialno niso ogroženi, medtem ko samozaposleni v tem obdobju vse težje dobijo delo.

Na razpisih različne komisije odločajo na podlagi rezultatov, medijske prepoznavnosti ..., ki je za svobodnjake taka, kot je bilo zapisano že prej. Gre za začaran krog, saj so navadno izbrani vedno eni in isti obrazi (najbolj uspešni in prepoznavni) drugi pa nimajo nobene možnosti.

- **»ogroženi« poklici:** določeni poklici v tem segmentu imajo še manj ali slabše možnosti za delo npr: animator lutk, dramaturg, plesalec, performer, videast ... Raven produkcije na nekaterih področjih je zelo omejena zato je utopično pričakovati tolikšno število projektov oz. nastopov v obdobju petih let. Posebej na področju sodobnega plesa, tudi za filmarje ali videaste, posebej, če se kot projekt upoštevajo samo celovečerni filmi in serije – kaj je s kratkimi filmi, dokumentarci, režijo tv oddaj ... Ustvarjalcih animiranih filmov, na primer, za projekt potrebujejo še več časa in težje pridobijo sredstva.

Dramaturgi težko dobijo delo v JZ, saj imajo ti zaposlene in zunanjih ne želijo najemati; tudi objavljajo lahko zgolj v dveh revijah (Maska, Amfiteater), ki izhajata le do 2x letno, pogojno še kje na spletu ... Možnost nagrad je izjemno majhna, saj obstajata le dve itd.

Izpostaviti velja tudi asistenco pri mladih (režiserji, scenografi, kostumografi ...), saj se, zlasti na primer pri filmu, lahko dolga leta zaposlujejo zgolj kot asistenti, preden pridejo do možnosti za svoje lastno kreativno delo.

- **pogoj specializiranosti:** *»Samozaposleni, ki dosega pogoj obsega iz naslova več poklicev, mora za pridobitev pravice izpolnjevati kriterij kakovosti vsaj pri enem specializiranem poklicu, za katerega je zaprosil za pravico.«*

Ta pogoj je za današnji čas popolnoma nepotreben in nerealen. Večina samozaposlenih je bodisi prisiljena delovati na več področjih (glej razlago zgoraj za primer igralca) bodisi deluje na več področjih, ker se danes poklici in dejavnosti prepletajo in niso ozko profilirani.

- **cenzus:** Če je samozaposleni tako vrhunski in ima toliko opravljenih vrhunskih storitev, kot se zahteva, bi gotovo moral preseči cenzus vendar tako izgubi pravico do plačila. Če pogojev ne dosega, pa ne pridobi te pravice in/ali statusa. Torej je zviševanje kriterijev zaradi dviga kvalitete in ne hkrati zvišanje cenzusa, nonsens in lahko služi zgolj za zmanjšanje števila samozaposlenih s pravico do plačila prispevkov.

Poleg tega se cenzus določa za nazaj in se s tem tistim, ki bi ga morda presegli, onemogoča, da bi si dohodek preračunali in omejili, da ne bi izgubili pravice do plačila prispevkov, pa čeprav morda le za nekaj evrov presežka.

- **deficitarni poklici:** glede na to, da ni nobenih meril, po katerih bi se določilo kdaj je kak poklic deficitaren, je možno reči, da so deficitarni poklici na uprizoritvenem področju tudi kostumograf, oblikovalec zvoka, oblikovalec luči, koreograf, gledališki lektor.

- **samozaposleni v primerjavi z zaposlenimi v JZ:** pogoji dela in socialne ogroženosti med samozaposlenimi in zaposlenimi v JZ so popolnoma neprimerljivi. Glede socialne varnosti glej zgoraj (bolniška, regres ...).

Nerazumljivo je tudi dejstvo, da je samozaposleni vso svojo delovno dobo v 35 plačnem razredu! Ne glede na delovno dobo, izkušnje, napredovanja! Dramski igralec ima razpon od 30 PR do 42PR, z nagradami in rednimi napredovanji lahko prestopi na delovno mesto Priznani dramski igralec (od 42 PR do 52 PR), z zelo pomembnimi nagradami in velikimi, dobro ocenjenimi vlogami pa lahko pridobi naziv Prvak (od 52 PR do 57 PR). Vse to se samozaposlenemu ne more zgoditi, če zaradi kvantitete in/ali kvalitete preseže cenzus, mu država za nagrado neha plačevati prispevke!

Pretočnost med samozaposlenimi in zaposlenimi v JZ je tako skoraj popolnoma nemogoča ali vsaj nedelujoča in bo taka dokler ne bodo statusi bolj izenačeni. Do takrat se bo vsak zaposleni prisiljen držati svojega delovnega mesta, saj sicer izgubi vse pravice, dohodek, socialno varnost ... Očitki nekaterih, da se dogaja »lastništvo delovnih mest v institucijah« (skupina SRČ – Smrekar, Rotovnik, Čopič), so seveda upravičeni ampak je tudi popolnoma logično, da je tako, saj so tisti, ki so danes zaposleni za nedoločen čas, gotovo v veliki prednosti pred samozaposlenimi, kar bi se z, vsaj delnim, izenačenjem statusov, gotovo spremenilo.

Nenehno in vsakoletno zniževanje sredstev za programe, tudi za Javne zavode, posledično najbolj vpliva na honorarje samozaposlenih. Plače v JZ se seveda ne smejo in ne morejo znižati, honorarji za zunanje sodelavce pa se, saj so plačani iz programskih sredstev – če je teh manj, se pri posameznem projektu zmanjšajo najprej sredstva za materialne stroške (recimo za kostumografijo in scenografijo), takoj nato pa seveda honorarji za honorarne sodelavce. Posledično se vsi honorarji v JZ večinoma znižujejo, v NVO pa so že tako neprimerljivo nižji.

- **pedagoško delo:** v pogojih je bilo pri vseh poklicih umaknjeno pedagoško delo. Veliko samozaposlenih deluje na tem področju, ki je tudi izjemno pomembno za vzgojo prihodnjih rodov. Pouk umetnosti v šolah je v zadnjih letih izrazito upadel, zato so še toliko bolj pomembni razni krožki, delavnice ... zunaj šole. Pri teh se angažirajo večinoma samozaposleni umetniki, ki si s tem tudi delno zagotavljajo eksistenco. Gotovo to velja za gledališnike, slikarje, kiparje, plesalce ... Tudi na šolah in univerzah svojih sodelavcev večinoma ne zaposlujejo ampak najemajo kot zunanje sodelavce. Torej je pedagoško delo izjemno pomembno tako za odjemalce kot izvajalce zato naj se ga v pogojih upošteva.

- **citāt iz prispevka DGKTS (dramaturgi)** »Mi ne delamo manj od predpisanih pogojev - delamo več. Vendar delamo za honorarje, ki so sramotno nizki in se pogosto že desetletje niso povišali. Nekateri so se celo znižali. Realno zagotovo, pogosto pa tudi nominalno. Neprestano govorjenje o prispevkih in točkovanih ustvarja vtis, da tisti, ki delamo na področju umetnosti ne delamo, oziroma da naše delo ni kvalitetno.« Navedeno drži za večino samozaposlenih!

Neda R. Bric

Za Združenje Dramskih Umetnikov Slovenije in Društvo Gledaliških Režiserjev

10.2.2017